

у буре и котрљали низ страну, у гаће са великим туром убацивали мачку и, на крају, хватали у јарам са волом да оре. Народ је бежао на све стране. „Због великог терора и зулума који је вршен над свештенством у бјелополском крају сви свештеници са села су побегли у Бијело Поље“. Сав измучен и измрцварен и поп Милосав се нашао у овом граду.

Балканским ратовима и ослобођењем од Турака нису се завршиле патње попа Милосава. Са Првим светским ратом и швалском окупацијом стиже нови окупатор. Огорчени рушењем лимског моста у Бијелом Пољу, организованом од стране проте Петра Поповића, Швабе почињу репресалије над православним живљем у читавом бјелополском крају. Стрљано је 14 лица: два свештеника, два Муслимана и десет Срба. Отац Милосав је избегао стрљање, дошао је код тетке у Пећарску, а кад су окупаторски војници дошли у село, њега и остале свештенике тукли су док су у њима живот осећали. Зулуми новог окупатора били су још жешћи од претходног. Патње и мучења докрајчили су здравље Милосављево. Психички је дотучен, попустили су нерви, изгубио је разум и то ће бити трајна последица. Физички ће се опоравити али умно остаје поремећен. Тих дана је забележено за свештеника Василија Поповића из Пећарске: „опљачкали су његову кућу, а њега зверски тукли да је од батина полудео и умро марта 1916. године“.

Свештеник Милосав дошао је кући код брата у Горње Страњани. Повучен и нечујан, са свима је лепу реч имао. Никад ружну реч није изговорио. Током дана дешавало се да буде бистра ума, тада су из њега излазиле мудре речи које су у народу постале пословишне. Црквене власти нису га рашчинили и били су према њему врло коректни. Кад би дошао у цркву прихватили би да са њима чинодејствује. Посебно је волео службу у Куманици где је и народ волео његову молитву. Дедину односно очеву парохију „сматрао је“ својом, а простира се, како рече академик Петар Влаховић, „између Јадовника, Златара, Црног Врха и Лисе“. У торби је носио јеванђеље, крст, тамјан и јабуку. Народ га је радо дочекивао и молио за молитву.

„Култ попа Милосава живео је у Средњем Полимљу и надживео њега и његово време. Ушао је и у XXI век. Поп Милосав је је очуван у светачком ореолу не само у сећању својих сродника, него и ближих и даљих рођака, својих суграђана па и њихових потомака“.

Бранко Зејак

Из дневника уметника

ОТАЦ СИДОР

На писање о оцу Сидору подстакао ме драматичан ковитлац у коме се крајем 2004. године наша Украјина поводом смене власти. Расцеп који је претио овој великој и лепој земљи некако је отклоњен, а докле, видеће се.

Прелиставајући своје записе из 2002. године, приликом једне од мојих посета Украјини, одлучио сам да нешто од тога, што ми се учинило да је вредно пажње, обелоданим. Повод овој посети било је учешће на IX Свеславенском сабору- научном скупу посвећеном актуелним славенским темама. Више од овог скупа и покушаја оживљавања панславенских идеја моју су пажњу привукли Закарпатски Русини.

Закарпатски Русини живе у самом средишту Европе, између Пољске, Словачке, Мађарске, Румуније и Украјине. Некад је ова територија носила назив Карпатска Русија. Овај положај Закарпатских Русина утицао је да њихова историја буде веома бурна, јер су се ту увек суклобљавали интереси и утицаји великих и моћних - Немачке, Мађарске, Русије, Аустроугарске..., а сада неких других силника. Иако Закарпатски Русини имају свој језик, културу, обичаје, уметност и, наравно, територију, никад нису имали своју државу, нити су на територији неке друге земље где живе имали неку административну област. Закарпатских Русина данас има највише у Украјини, око три четвртине, а живе и у Пољској, Словачкој, Румунији, Мађарској и на просторима бивше Југославије.

У Закарпатју живи око 40 националних група. Поред Украјинаца ту су још Немци, Мађари, Словаци, Цигани, Руси, Јевреји... Конфесија је нешто мање, али доста у односу на релативно малу територију Закарпатја. Највише је православца и гркокатолика, има и реформиста, римокатолика, калвиниста, лутерана, Јевреја... И језика има много. Један од ретких је карпатско-рутенски. На том језику пише све више младих писаца. За ову прилику издвајам песника Владимира Фединишинеца. Није на одмет рећи да је и Енди Ворхол, познати светски уметник поп-арта, Закарпатски Русин. Рођен је неда-

леко од старог града Невецког, али на територији Словачке.

Оно што треба посебно истаћи јесте висок степен толеранције, разумевања и сарадње међу поменутиим нацијама и конфесијама. Леп пример тог стања је господин Тибор Попович. Он је мађарски Србин, или обрнуто. Име Тибор му је дала мајка Мађарица, а Попович по оцу Србину. Одрастао је у Закарпатју и осећа се Закарпатским Русиним. Крштен је и у гркокатоличкој и у православној цркви.

Девети свеславенски сабор одржан је у Ужгороду, главном граду Закарпатске области. Овај изузетно леп град сместио се уз обале реке Уж оивичене богатим дрворедима процвалих кестенова и липа који се одсликавају у безброј прелива на површини мирне реке. У Ужгороду се мешају старо и ново, али једно друго не искључује за разлику од многих европских градова, а нарочито код нас.

Занимљиво је да од низа личности које имају власт у овој области почев од губернатора па до општинских функционера и директора, највише ауто-

ритета и утицаја има човек који није у власти. То је православни свештеник - отац Димитри Сидор, необично способан, надарен, агилан и популаран. Да није било њега сумњам да би се поменути сабор уопште одржао. Отац Сидор је и плодан композитор. Он углавном ствара патриотске песме у једном старинском, готово патетичном маниру, али то народ прихвата. Међутим, он је добар и интерпретатор. Слушао сам га како изводи своју песму посвећену Дјеви Марији, неку врсту религијског шлагера. Мора се рећи да је то било врло импресивно. Познате су и његове хорске и оркестарске композиције међу којима се издваја „Молитва за Украјину“. Од многих акција које покрене и води посебно треба издвојити градњу велелепног храма посвећеног светим Ђирилу и Методу. Ипак, отац Сидор ме је највише задивио својим односом према свим људима неовисно које су вероисповести и нације.

Било би трагично кад би људи попут оца Сидора, у превирањима која су захватила његову земљу, остали уса-мљени.

Милутиин Дедић

М. Дедић: Отац Сидор

ПРИВРЖЕНИК СВЕТОСАВСКЕ МИСЛИ

Након седам деценија скромног и особеног живота и времена посвећеног раду и трагању за новим сазнањима, угасио се живот Ђорђија Јоксимовића, учитеља бродаревске школе. Својим радом, личним особинама и писаним документима које је оставио, завредио је поштовање и памћење, јер трагови његовог постојања остају да живе, остају сећања да је припадао оним људима који су за живота промишљали о свом судњану.

Ђорђије је припадао просветној струци цео радни век.

Након завршетка Учитељске школе у Травнику 1954. године, радио је као учитељ, једну школску годину, у селу Корићанима код овог града, а наредне школске године, у школи, у селу Блишкову, општина Бијело Поље. Почетком априла 1959. године дошао је по учитељској потреби у село Матаруге, општина Пријепоље и у том месту остао наредних 39 година. У истој школи, у истом месту, на истом послу и задатку - посвећеном образовно васпитном послу и циљевима. Од његовог доласка у ово село школа није прекидала рад. У историји школства бродаревског краја није познато да је неки други учитељ толико година радио у школи, у истом селу. Овај податак није једина особеност која карактерише Ђорђија. Напротив, више је необичних и карактеристичних обележја везаних за овог човека.

За 55 година постојања и рада школе у Матаругама у њој се променило 34. учитеља. За време Ђорђијевог рада у школи се променило још 16 учитеља. Долазили су и одлазили, а он је остајао.

Ђорђије је образовао и васпитавао неколико десетина генерација ученика узраста од I-IV разреда, односно, укупно више од 1.000 ученика. Са тим ђацима је непосредно радио, али је већи број ђака и родитеља који Ђорђија познају посредно, из школе или из других активности. Он је извршавао планске и програмске обавезе без калкулација и није радио само због радног стажа, мало је користио одлазак на боловање или разна „оправдана“ одсуства. По потреби је радио по цео дан, у две смене, са свим ученицима у школи, онако како су захтевале актуелне школске по-

требе. И након пензионисања радио је, једну школску годину, због потребе, јер није пронађено друго кадровско решење.

И поред великог броја ђака у школи нису сви родитељи дозвољавали да сва деца из породице похађају школу. Саставни део учитељског посла представљало је тзв. привођење ђака у школу. Убеђивање и разговори са родитељима, захтеви и молбе, најави казни па и пријаве органима власти. Предрасуде неких породица су биле наслеђене и сачуване у традицији и уверењу да за децу постоје прече обавезе од похађања школе, а код куће стално треба да су присутна женска деца. Због тога су, у селу, већину неписмених чиниле популације жена, а и један број мушкараца. Предузимане су акције описмењавања у циклусима по неколико година. Учитељима се, у опису посла, подразумевало да су обавезни да врше описмењавање неписмених становника. Неписмени су, изнова, регрутовани у генерацијама ученика који су напустили школовање. Први пут су, школу у Матаругама, похађали сви уписани ученици у школској 1963/64 години, након 15 година од почетка рада.

Ђорђије је, радећи дуго у Матаругама, знатно утицао на постепене културне, друштвене и социјалне промене у селу. Улазио је у куће мештана, упознавао њихове обичаје, навике, присуствовао поселима, игранкама, свадбама, сахранама. Људи су га призивали, поштовали, тражили од њега савете и помоћ. Био је поштован и уважен учитељ у месту. Знали су људи да цене његову образовну улогу, али и утицај у друштвеној средини. Доста се дружио са омладином, водио разговоре са мештанима, упознавао прошлост породица и средине. Причао је да су девојке, повремени на поселима, певале песме посвећене учитељу. Наводимо један пример односа становника Матаруга према свом учитељу из времена које није било погодно да се подржи, по било ком основу, кандидат који не припада „својој нацији“ за неку изборну дужност. Крајем 90-тих година прошлог века у израженој еуфорији националне и верске поделе, подршка на изборима кандидату друге нације доводила се у раван „националне издаје“. Становници Матаруга су скоро једногласно, на

збору грађана, предложили учитеља Ђорђија као кандидата за одборника СО Пријепоље. И након овог су га у поступку тајног гласања изабрали. Следећа два детаља односе се на заједничке наступе учитеља, ђака и мештана у тзв. „ванредним приликама“. Дана 15.02.1960. године, око 9 сати, а према савету и предлогу учитеља, родитељи и ученици су заједно, из школског дворишта, посматрали помрачење Сунца, држећи испред очију боце напуњене водом. У другој ситуацији, за време једне војне вежбе, у селу је, непланирано, на једној заравни, слетео војни хеликоптер са групом високих официра. Учитељ, ђаци и становници места су као по команди брзо пошли према хеликоптеру и стигао је велики број становника, па је овај скуп изгледао као прави народни ваљар.

Учитељ Ђорђије је одолео изазову да пређе на рад у неку градску школу, што је могао да релизује, јер му је то и нуђено. Он је био уверен да је најпотребнији људима и школи у Матаругама. Огромна већина учитеља при доласку у село почне да размишља како што пре да оде из њега, а у скорije време млади учитељи (професори разредне наставе) живе у уверењу да у сеоској школи не треба ни да почињу радити. Ђорђије је супротно мислио и поступао. У удаљеном селу које је економски и културно на нижем нивоу развоја, стални учитељски рад је већа потреба и нешто изнад струке и то је незаобилазни фактор друштвеног и културног преображаја средине. Био је и остао велики заљубљеник сеоског, патријар-

халног живота и свих послова који се обављају на селу. У времену школских распуста живео је у родним Бабајићима приљезно радећи све пољопривредне послове. То је сматрао наследном-породичном обавезом. Са најближом родбином узгајао је стоку, уз све ризике економске оправданости. Остало је забележено у локалним новинама, како је инфлација „појела“ труд његове уже родбине, јер су новац од продатог пара волова поверили на чување банци. Новац се „истопио“ и толико обезвредио да је његово подизање било бесмислено.

Дана 19 јуна 1998. године, аутору књиге о школству у бродаревском крају изнео је разноврсна сећања и детаље о свом раду и животу. На крају је био децидан у ставу: „Носим пријатне успомене на рад и људе у Матаругама.“ Након 6 година, 17. јуна 2004. године, као пензионер је посетио школу и на исто питање одговорио идентично.

Присећајући се бројних детаља из Ђорђијевог вишедценијског рада у школи, задржаћемо се на једном писаном и упечатљивом детаљу. У једном писму (због велике удаљености села од матичне школе често је практиковао да пише) директору школе Рајку Симићевићу изложио је неке захтеве и критичке осврте међу којима и следећу реченицу: „Љубиша Вуковић ми је увео санкције у школи, а ти их упорно продужаваш,.. Суштина проблема је била у следећем. У време док је секретар СИЗ-а основног образовања и васпитања општине Пријеполје био Љ. Вуковић извршена је реконструкција и адаптација школске зграде у Матаругама (од јула 1987 до јануара 1988.г.). Све је битно унапређено. На спрату је опремљен стан, уведена вода и опремљено купатило за учитеља. Услови за становање су били битно унапређени, али извођач радова је превидео једну „ситницу“. Димњак у стану није добро функционисао и повремено враћање дима загорчавало је услове становања Ђорђију, пошто проблем није благовремено решен.

Ђорђије је био велики заљубљеник у књиге, с којима се дружио и којима је посвећивао изузетно време. Нарочиту приврженост исказивао је према књигама историјског садржаја. Трагао је за документима, списима и изворима из прошлости нарочито из средњег века и историје цркве. Успостављао је контакте са библиотекама и архивима у разним местима. Поседовао је вредне црквене књиге и изворна, архивска документа. Прибавио је одређену изворну грађу о турским пописима о којој је похвалну реч имао и др Ејуп Мушовић. У јуну 2004. године, је устврдио да поседује копију Повеље Уроша I из 1253. године, која је пронађена у Хиландару и да се у истој помињу међе

манастира Кичава према суседним селима (навео је село Слатину). Био је предан истраживач средњовековне жупе Љубовића и Вранеша и околине. Објавио је више стручних радова, прилога и текстова у Зборнику радова „Сеоски дани Сретена Вукосављевића“, „Савиндану“, „Милешевцу“, „Свевићу“, „Полимљу“, „Бјелопољским новинама“. Један је од коаутора књиге „Павино Поље и његове школе“, која није објављена за његова живота. Имао је изражену склоност да трага за непознатим детаљима и чињеницама, да открива заборављене догађаје, да проналази занимљивости о личностима, да истражује локалну историју, топониме и догађаје. Трагао је за коренима братстава, процеса исламизације, улазио у проблеме генеологије, откривао значење традиције и њено наслеђе, сазнавао необичне људске судбине. Улазио је у разноврсну проблематику истраживања, која је, у неким областима, превазилазила његов стручни ниво. На овом послу је жртвовао своја лична средства купујући и вреднија издања или путујући до интересантних установа и локација.

Био је захвалан и занимљив сабеседник. Могао је дуго да држи саговорника у пољу интересовања одређених тема. Обично би почињао разговор питањем „Знаш ли да сам прочитао ...“ или „Знаш ли да сам пронашао ...“ или „Добио сам податке о ...“ а затим би текла прича. Говорио је јасно, убедљиво, показујући да добро познаје националну историју и догађаје у њој. Говорио је о новијим локалним догађајима, о судбинама људи, средњовековним збивањима у Вранешу, владарима немањићке лозе, манастирима и црквама, легендама, причао је о посетама Острогу и другим манастирима, сећао се свог живота у Матаругама, износио сећање на згоде и незгоде које су се дешавале. Остављао је снажан утисак у тим разговорима.

Посебна занимљивост и упечатљивост везана је за Ђорђијеву изузетну песничку надареност и склоност за стварање у десетерцу, за обраду народних умотворина, за хумореске и досетке. Због ограничености простора није могуће набројати све теме о којима је писао у стиху, уз римовање и десетерачко сликање и сливање речи. Навешћемо неколико фрагмената који илуструју његову надареност, мисаоност и животну посвећеност. Текстови се наводе уз мали број стихова да би се илустровала разноврсност тема и детаља: О директору школе Душану Павловићу који је помоћне раднике обавезивао да у току летњег распуста раде на доградњи школске зграде - „ Аргатових три године дана, код некога силнога Душана; А ја тврдим, у име Партије, да то за-

кон дозволио није“ ; О секретару школе који контролише раднике - „ Бранко Зејак са прозора вири, јесу ли му на окуп курири“; О сукобу Тита и Ђиласа : „ Партија се заталаса све због Тита и Ђиласа“ (због стихова и одређене беседе на ову тему имао је и личне последице); О резервним официрима из школе - „ У кафану кад провири, све резервни официри, Војко, Рајко и Илија и остала компанија“; О првој наставници музичке културе у бродаревској школи - „ Ђаци стичу сва могућа знања, то дух тражи новог васпитања; Историју и српски смо знали, али нама нешто друго фали; А општина, нека јој је хвала, Николића Ленку је послала; Јечи клавир, јеца виолина, на обали зеленога Лима“. Оставио је бројне, вероватно разасуте, стихове о разним догађајима, како у рату тако и у миру, о смрти, удајама, љубави, славама, свадбама, о личностима. Неки песнички текстови су знатно дужи, али аутору овог текста нису били доступни.

Лично је живео прескромно уз разна одрицања и жртвовања. Породицу није засновао. Временом је своја интересовања и уверења усмеравао према верским пословима. Посетио је велики број цркава, манастира и верских објеката и био њихов приложник. Те доживљаје је узвишено третирао. Укључивао се у реализацију одређених верских активности Православне цркве у општини Пријеполје и Бијело Поље. Као председник Црквеног одбора руководио је активностима на обнови цркве Успеније свете Богородице у Павином Пољу. Ова Вуканова задужбина је била саборна црква у доба Немањића и најзначајнија у жупи Љубовићи.

Ђорђије је био један од покретача и учесника обнове рада Милешевског културног клуба „Свети Сава“. Уживао је поверење и поштовање великодостојника и свештства две епархије СПЦ. На дан његове сахране, 3. септембра 2004. године, у родним Бабајићима опело је извршио, са свештеницима, владика Будимљанско-никшићке епархије, Господин Јоаникије.

Најсажетија порука везана за Ђорђија Јоксимића могла би имати и следеће значење: приврженик просветног позива и заљубљеник сеоског живота, занимљива и необична личност, човек разноврсних склоности и интересовања, истраживач и аутор радова, песнички надарен, приврженик вере и цркве и Светосавске мисли, бранилац сопствених уверења и човек, повремено, неприкосновен у одбрани својих ставова. У животу је урадио више него што је био обавезан да уради. Остаће у сећањима, и трајније, у писаним траговима.

Љубиша Вуковић

ЖИВОТ ОД РЕЧИ И ЈЕЗИКА

Сваку одлазак са овог света, обично, примамо као неочекиван, без обзира да ли се ради о младом или старом, здравом или болесном. Тиме, ваљда, тешимо и себе, продужавамо наду.

Нисам случајно направио овај мали увод, јер ме смрт Милорада Веруовића истински изненадила. Он, кога место није држало, који никада о смрти није ни мислио ни причао, није се жалио, као његови исписници, да га боли и пробада, да га протиска и пече; који је започињао нове странице са истом снагом и вољом као на почетку свога списатељског рада, ето - оде, просто се изгуби и нестаете, нагло и без најаве.

А и године нису биле баш неке - 76 их је нанизао, носећи их путевима и странпутицама овог несавршеног све-

нуо, стално је био на ветрометини, провери и искушењу, носећи свој крст храбро и до краја. Био је бритке речи и оштра пера, што је још у Учитељској школи у Пазару подстакло његовог професора да му пророчки каже да ће једнога дана, настави ли тако, „постати прво перо Санџака“.

Свој први хлеб на новом, учитељском послу, Милорад је окусио у својој родној Сопотници, где се вратио да помогне и поучи и ту остао десет година. Биле су то године искушења и изазова, он их је тако доживео и прихватио, својски радећи на препороду села и уређењу школе.

Жељан нових доказивања, он је 1963. прешао за директора и уредника листа „Полимље“, али никада није заборавао свој завичај под Јадовником.

„Селу“, „Илустрованој политици“, „Галаксији“...

Упоредо са тим, он је био и остао страстан хроничар збивања и људских судбина. Тако су настале његове књиге „Полимска виђења“ „У професији слатке горчине“, „Милешевске бојовнице“, „Сопотница“ а у рукопису „Завичајни Ђилас“. Кад већ поменух Ђиласа, не могу, а да не нагласим и његову лакоћу са којом је долазио у додир са многим знаменитим људима свога времена: Ђиласом, Бећковићем, Ћосићем, Дедијером, Амфилохијем..., али и са „нашим људима“ које су животни путеви одвели и расули по свету. Био је вечити путник у трагању за њима, лак и спреман да крене до Београда, Пазара, Краљева, Мраморка, Панчева или Ковина, А отуда је доносио њихове успомене, поздраве, приче, књиге, новине, слике. Тако је повезивао покидано, да се даље не кида, да се не заборава даље.

Како су године одмицале, ваљда је то у човековој крви, све се више окретао и везивао за родну Сопотницу, да јој врати живот, радујући се сваком рођеном детету, обнови школе и школске славе, пута, планинарског дома, цркве, Сопотничких извора...

Посебно поглавље у његовом животу и раду, заузима Милешевски културни клуб „Свети Сава“ и Ривија за српску духовну обнову „Савиндан“. Осећајући да смо духовно залутали, да смо затурили и верско и национално, да смо заборалили праве вредности и путоказе, био је главни иницијатор за оснивање Клуба 1991. године, а када је Клуб покренуо Ривију „Савиндан“, свом својом снагом се предао његовом уређивању. Касније је био и уредник „Милешевца“, ревије коју је издавала Епархија Милешевска.

Љубомир Шуљагић

Са састанка иницијативног одбора за оснивање МКК „Свети Сава“, 1991. године

та, од родне Сопотнице до вечне куће, горе на Јездовој коси.

Да ли случајно или судбински предодређено, Милорад се определио да хлеб једе од онога што каже и напише, од речи и језика, „што кости ломи, а костију нема“, а реч, када оде - више јој повратка нема, нема поправке, чак ни онда када истину казује, а камолу ако човек погрешити. Иако свестан опасности те „слатке горчине“, како је говорио, никада се није повукао ни устук-

После 15 година пут га је одвео у Н. Варош, где је до пензије радио на месту директора и уредника „Златарских новости“.

Његова новинарска интересовања и животни видици, никада нису остали замагљени и ограничени само завичајним сликама: годинама је писао и сарађивао у бројним листовима и часописима: „Просветном прегледу“, „Вестима“, „Задрузи“, „Фронту“, „4. јулу“,

Сликом и речју кроз Овчарско - кабларску клисуру

СРПСКА СВЕТА ГОРА

(Наставак из прошлог броја)

Око 250 метара изнад манастира Јовање, поменути путем за Никоње и Јовање који наставља за Чачак, са кога се скреће на ново урађену бетонску стазу, поред које су истакнуте табле са великим мислима и цитатима из дела Св. Владике Николаја, стиже се у манастир:

УСПЕНИЈЕ

Овде се некада налазила чувена Јовањска кула, на још чувенијој Градини, где је било велико звоно којим се објављивао почетак литургије свим манастирима у клисури, а у време када је Јовање било лавра. Прича се да се ово звоно чуло и у Чачку, удаљеном 16 км. Испод звонаре се налазила писарница где су се писале и преписивале богослужбене књиге, а била је и школа за калуђере и свештенике. Данас се поред рушевина некадашње куле, на чијем се врху и сада налази новопостављени велики крст, и темеља некадашње старе богомоље, налазила се стара црква и најновија, потпуно обновљена. Судбина великог звона је тајна, а можда је оно и ту, у рушевинама некадашње куле, али ту је сигурно оно што чини незаборавно неимарско дело Св. Владике Николаја који је нашавши ове рушевине, наложио да се изгради црква, верна копија цркве Св.Равноапостолних цара Константина и Царице Јелене у Охриду, која ће као и пређашње овдашње

Манастир Успеније

богомоље настрадати. Ову цркву, коју је Владика обновио, украсио је и осликао као и Жичу и Преобрежење, чувени Рус Иван Мељников, али све то су Бугари за време другог светског рата уништили и упропастили, а оно што је ипак остало, као и неколицина ретких ископина старе куле и некада-

шње најстарије цркве на Јовањском брду, чува се у реконструисаном и потпуно обновљеном, данашњем Успенију. Последња обнова је извршена 2001. г. када је обављено и осветљање, а обнову и финансирање, као и израду нових садржаја од којих су неки још у току, призвао Св. Духом од Пресвете Богородице, извршио је Г. Милош Велимировић из Чачка. Данас се овде пред нама налази све ново и лепо, вешто урађено и у цркви и око ње, а из порте, а посебно са видиковца се пружа поглед на читаву панораму клисуре и манастира у њој. Овај, од недавно осамостањени манастир Успенија Пресвете Богородице - Велика Госпојина, слави своју храмовну славу 28.08. / 15.августа по православном календару/, а од осамостаљења и насељења ове светиње, недељно и празничне Литургије почиње у 8 часова.

Са манастиром Успенијем се завршава златна ниска ових драгуља, Кабларских манастира, с леве стране Западне Мораве, док се са десне стране, поред већ описане Кађенице - збег цркве-пешине, почиње нови ђердан светиња, такозвани Овчарски манастири и то:

СВЕТА ТРОЈИЦА

Путем од Пожеге за Чачак, али преко Лучана и Марковице, кроз село Дучаловиће, високо под Овчаром, стиже се у ову светињу. Овај манастир се убраја међу најстарије у Овчарско - кабларској клисури са црквом чија грађевина има све карактеристике храмова рашке школе. Сматра се да је стар као и Благовештење, за које се сматра да је из 13. века. Зна се сигурно и то, да су га градили сreteњски монаси. По својој лепоти, издваја се од других овдашњих манастира и својом прелепом архитектуром, и изванредном просторном композицијом. Црква, конаци и остали објекти, често су страдали због трошног земљишта, а нешто и због бујичних поплава стрмих овчарских потоака, те је и црква често оштећивана али и обнављана. Запустела је 1896. г. и поново оживела након четрдесет година када је Св. Владика Николај, уз помоћ сreteњског игумана Атанасија и монаха, поново обновио манастир који је још у два маха, за време Другог светског рата, 1941. г. бомбардован и пострадао да би коначно 1979. г. сасвим обновљен, од када сија у својој лепоти и сјају. Посебну вредност и лепоту целој грађевини даје кубе са богато обрађеним прозорима, покривено клисом /шиндром/. Иконостас је из 1868. г. Барокног је стила и рад је Николе Марковића, тада истакнутог зографа. Овде се чува и неколико драгоцених богослужбених књига из 17. века, а од живописа су сачуване само две фреске, из 17. века, и то: на уласку у храм, представа Св. Тројице и у унутрашњем делу храма Богородице са Христом.

Заслугом данашњег игумана, архимандрита Варнаве /Миодроговића/ и манастирске обитељи, ова светиња данас представља прави бисер по уређености, чистоћи, лепоти и мноштву садржаја.

Храм слави славу Силаска Светог Духа на Апостоле, педесети дан по Васкрсу, када је и велики сабор мештана Подовчарских села и осталих гостију.

Манастир Свете Тројице

Истим путем којим се долази у Свету Тројицу, са једног раскршћа пут води у другу светињу на десној падини Овчара, а то је манастир:

СРЕТЕЊЕ

На око 800 м. надморске висине до њега се, као и у Св. Тројицу, може доћи само пешице, и од манастира Преобрежење, шумском, пешачком и врло стрмом стазом, високо под Овчаром. Први писани докуменат у коме се помиње Сретење, писан је у Јовању 1571. г. По народном предању, легенда каже да је грађен на месту где је пала са врха Овчара бачена круна /корона/. Зато се и данас брдо изнад манастира зове Коруњско брдо, а сматра се, опет по веровању, да се то догађало у време Св. Саве. И ова светиња је путошена и рушена за време Турака, те је у време Арсенија Чарнојевића и сеобе био напуштен, све до 1818. г. када га је обновио, средивши цркву, подигавши конаке, порту заштитивши зиданом оградом - све је то урадио, да би се ту и упокојио 1853. г. и у припрати цркве и сахрањен, тадашњи игуман, касније и архимандрит, а коначно по жељи кнеза Милоша, а по Божјој вољи хиротонисани епископ ужички, Никифор Максимовић. На дело овог великог духовника, надовезали су се данашњи донатори, добротвори и приложници тако да данас Сретење блиста у пуном сјају и лепоти. И данас се у ризници чува златом ткани епитрахил који је нови ктитор сртењски носио када је служио прву службу Божју у обновљеној цркви. Овај велики духовник али и сртењски највећи добротвор је Сретењу купио и завештао и једну кућу у Чачку која је за време комунистичке владавине конфискована, да би ка-

Манастир Сретење

сније приземље било враћено. Данас је у тим просторијама Књижара манастира и продавнице сувенира и рукотворина.

Последње веће страдање ове светиње, било је 1941. г. када су га Немци бомбардовали уништили конак, капелу, богату манастирску библиотеку и архив, али је то данас све обновљено, како је већ речено, захваљујући новим добротворима, а и вредној настојатељици, игуманији Минодори /Шишовић/ и њеном радном сеостринству које чува и негује ову светињу, која је осликана 1844.г. и где су зидне слике можда најбоље очуване, а које је радио иконописац и сликар Јанко Михаиловић-Молер, из Негришора који је урадио и портрет Епископа Никифора који се чува у ризници, уз значајне предмете из 18. и 19. века, а ту су и три рукописа из 16. века, и то: Острошка библија штампана у Русији 1571. г. Триод - штампан у Трговишту у Румунији 1694. г. и др.

Сретење Господње је од 1948. г. женски манастир и слави истоимену славу 15. фебруара /2.02.по православном календару/ на Сретење, а слава Капеле је Покров Пресвете Богородице, 14 октобра /1. 10. по православном календару/, а Литурги-

је, недељне и празничне врше свештено монаси из Преобрежења.

Када се поново вратимо на магистрални пут Пожега - Чачак, на левим падинама Овчара, а са десне стране реке Западне Мораве, стижемо до осталих овчарских манастира. Један километар од центра Овчар бање, са десне стране од магистрале скрећемо на стрми, вијугави асвалтни пут дуг око километар и стижемо у манастир:

ПРЕОБРЕЖЕЊЕ

Посвећен Преобрежењу Господњем. Ово је нови манастир - ново Преобрежење које је данас, као што је то и раније - старо Преобрежење било и остало једно од највећих и најпосећенијих светилишта Српске Свете Горе. Првобитни храм се налазио на супротној страни Мораве, али је почетком 20. века (1905.г.) овде грађена железничка пруга узаног колосека Београд-Сарајево, која је трасом ишла посред старог манастира Преображење, које је како каже Св. Владика Николај „динамитом срањено са земљом, а нико од њених рушитеља касније није умро природном смрћу), те и данас живе приче везане за пругу и око ње. За старо Преображење се зна да је стотину и више година било пусто, све до обнове коју је вршио Епископ Никифор 1811. г. Када су Јоаким Вујић и Вук Караџић боравили у овим крајевима, забележили су да су у овој светињи наши неколико руком писаних минија као и октоиха који најчешће нису сачувани а Вук бележи да је ту затекао калуђера Исаију који је за живота од народа био поштован као светац.

Карактеристика и старог и новог Преображења је да се у овом манастиру увек живело само са молитвом и уз молитву као и од молитве, монашки скромно и скромно, па је Преображење било и остало знано као велика светиња што је и данас, највеће стециште верника, где се живи и понаша по јерусалимском типичу по коме живе и Хиландарци на Св. Гори. Тако се по том правилу служи Св. Литургија, свакодневно, од 6 сати, а недељом и празником од 8 сати. Манастир никад није имао имање већ се издржава од прилога верника и израде свећа воштаница.

Ново Преображење је подигнуто на десној страни Мораве, на једном зараванку кога је одабрао Св. Владика Николај, и архитектуром подсећа на охридске цркве, а налази се на супрот старом, тако да се и данас зна и види место где је био стари манастир иако ничим није обележено, и у коме се као и некад слави храмовна слава Преображење Господње, 19. август /6. август по православном календару/. У новој, малој, преображенској цркви, проширеној тремом, затвореног типа, мало је простора, а црква је украшена руком Ивана Мељникова који је 1940. године урадио иконе, дуборез иконостаса као и две престоне иконе, данас допуњен многим новим иконама што улепшава ову светињу. У порти, сем великог и пространог конака и звоника, новијег датума, црквиште је освештано 1.11.1940. године када је речено: „Храм Св. Преображења, разрушен пре 30 година до темеља и испод темеља, ево стоји обновљен пред вама, узвишенији и лепши од онога првог“. И данас је тако, с тим што су ту и звонара са три звона, подигнута 1971. године коју је поклонио Радомир Виларет, са породицом из Рудог и он је у исто време заједно са генералом Миливојем Максимовићем, чије је име уклесано у мермерну плочу у манастиру, највећи приложници у овом храму. Ту је и скоро, новоизграђена летња црква отвореног типа, будући да је преображенска црква мала за служење о слави већим празницима, а која је изграђена вредним рукама вољом и љубављу архимандрита овдашњег Венијамина (Мићића) и монаха и верника. Поред свих послова овај вредни божји човек успева да посети многа света места, па је тако стигао да обиђе и светињу над светињама, Гроб Господњи о Васкрсу 1997. године од када је и хаџија. Ништа не може да омете ове вредне и Богу предана монахе да свакодневно активно раде, мисионаре међу побожним, нарочито међу младима, те је Преображење вазда било, јесте и биће, највећа мисионарска монашка школа, јер се овамо као и раније, и данас слива највећи број верника.

Манастир Преображење

Даље путујући магистралом према Чачку, на 21. километру преко пута Јовања, са десне стране, одваја се макадамски пут кроз шуму, дуг око 2 километра, пењући се под Овчар, којим се стиже у манастир:

ВАЗНЕСЕЊЕ ГОСПОДЊЕ

Овај манастир је посвећен Спасовдану и слави се сваке године четрдесети дан по Васкрсу.

Претпоставља се да датира из 12. или 13. века, а рушен је и кад и други овчарски манастири. У њему је такође постојала и радила преписивачка школа те је познато да је ту 1570. године преписано једно илуминацијама богато четвороје-

Манастир Взнесење Господње

ванђеље али је и трудом и усрдношћу игумана Силвестера Јеромонаха и целог братства пуно урађено, али мало сачувано тих писаних рукописа.

Црква Вазнесења Господњег је једноставна једнобродна грађевина, обновљена на старим темељима, са почетком обнове 1937. године али због недостатка средстава обнова је завршена тек после Другог светског рата. На цркву насталу пре 16. века подсећају у припрати и средишњем делу храма у поду, две мермерне розете украшене биљним орнаментима, тј. украсима испреплетеног биља.

Данашња велика и равна порта, настала је као и макадамски пут заслугом вредне манастирске обитељи на челу са оцем, јеромонахом Савом (Ђуровић), који је овде од 1973. г. као духовник, игуман и неимар који је највише допринео да мали манастир сада има велику порту и башту, јер је баш он иза цркве закопао Овчар, тј. свукао брдо и огромне количине земље распланирао околу цркве. Тако се данас Вазнесење налази на једној лепој и великој тераси али још увек у поптпуности неубличеној средини, али отац Саво има још много енергије и љубави према своме манастиру и неимарском делу, што је и сигурна гаранција да ће започето и довршити. Иако већ осамдесетогодишњак, још увек ради пуном снагом и са огромном вољом, само му недостаје стручно лице као сарадник да своје идеје и у дело спроведе. Зато, зажелимо му, нека му је Бог у помоћи да би извршио своје дело и испунио своју намеру.

Богослужење је и овде свакодневно и по Типику.

Најада и коначно, стижемо и на 26. км. од Пожеге, где је са леве стране магистрале, а десно од Мораве, задњи по реду Овчарски манастир:

ВАВЕДЕЊЕ

Посвећен Ваведњу Пресвете Богородице, по предању саграђен од стране Св. Саве и оца му Св. Симеона. По записима, први пут се помиње 1452. г. а по турским пописима 1528.г. уз предпоставку да је ово била парохијска црква чачанска у време када је богомоља у Чачку, Богородица Градачка (задужбина Немањиног брата Страцимира) претварана у цамију. У време велике сеобе Срба, манастир је запустео али и обновљен после 100 година, а 1870.г. на цркви се срушило кубе, а пар година касније у пожару изгорео и манастирски конак.

Тек 1930. г. завршени су већи радови, када је црква и освећена јер је 1928. г. дошло до падања дрвене припрате, те је озидана нова, камена, заједно са звоником, када је добивен и коначан, данашњи облик. Треба рећи да је црква била живописана све до 1872.г. када је пало кубе у унутрашњост цркве, а тутори направили свод уместо кубета, а живопис-фреске, уништен зубом времена је скинут заједно са малтером, црква поново омалтерисана и окречена белом бојом и тако је и данас, с тим што су на овим белим и чистим површинама данас изложене сачуване старе Царске двери и Крст са Распећем, рад Симеона Лазовића и његових синова из Пријепоља и много старих икона, радови Димитрија Посниковића и Николе Агатоновића, уз још пуно новијих, а и најновијих икона, тако да црква данас делује препуна. Вредан пажње је и данашњи иконостас као и олтарски простор са много сасуда и црквено обредних, богослужбених предмета и ствари. Овде су у ризници и ретке старе књиге међу којима је и чувено Гундулићево четворојевађеље, штампано 1552. г. као прва штампана књига у београдској штампарији и поклоњена Вазнесењу.

Манастир Ваведње

У манастиру се данас чувају многе светиње, као што су честице моштију Св.свештеноченика Хералампија, архиђакона Стефана (Штивљановића), Св.велемученика Пантелејмона, Св.кнеза Лазара, Св. Теодосија Великог, Св.Јована Румуна и Св.велемученика Теодора Тирона.

По одлуци црквених власти, Ваведње је још од 1933.г. и парохијска црква за више околних села, те се у храму служи Св.Литургија коју чинодејствује надлежни парохијски свештеник суботом, недељом и празницима.

Данас у овом светом дому обитава вредно сестринство под будним надзором игуманија Февронија (Савић), која је постављена за старешину 1992. г. а овде је од 1975. г. и за кратко време ова света обитељ је пропевала.

Црква је обновљена и лепо украшена. Стари конак је обновљен, а нови направљен, уведено је свакодневно, пуно богослужење.

Манастирска порта је солидно и лепо ограђена и украшена, економија сређена, ограђена и унапређена, а обрађивање имања је увек потпуно и на време одрађено. Сестре су у манастиру основале и радионицу за израду- шивење мантија и свештеничких одежди и иста непрекидно ради од 1975.г. са пуно успеха.

Храмовна слава је Ваведње Пресвете Богородице и празнује се 4. децембра (21.11. по православном календару).

Са овим је заокружена ниска, златни ђердан овчарско-кабларских манастира, а ми се молимо Господу да их чува, а ми сачувамо.

На крају поновимо молитву Св.Владике Николаја, обновитеља, ктитора и неимара ових манастира-највећих наших светиња:

„Молитвено пожелимо да Господ кроз све следеће векове обилно излива благослов свој на ову нама тако драгу Српску Свету Гору са свим њеним манастирима, мученичким збеговима, лековитим водама, историјским костурницама и гробовима, јер ова је Света Гора Српска, кроз векове српском народу била извор снаге и здравља, извор обнављања моралне и духовне моћи, извор хришћанске националне слоге и побожности.“

Ђуређић Никола Ерић

ПЕТРОВДАН У НАРОДНОЈ ТРАДИЦИЈИ МУСЛИМАНА

Муслиманско становништво на Сјеничко-пештерској висоравни, а посебно у Сјеничком пољу и на подручју Кладнице, очувало је осим свог матерњег српског језика и многе друге елементе некадашњег друштвеног живота. То су разни обичаји, па чак и неки обреди из предисламског времена, а неки од њих вуку корене и из предхришћанског доба, односно из старих словенских паганских веровања и обичаја.

У последњих деценију и по нарочито су много тражене и описиване у журналистици, публицистици, па и у науци, боље рећи квазинауци, а у политици жестоко експлоатисане оне вредности које су раздвајале од оних које повезују у једну друштвено-историјску целину становништво било којег подручја на просторима бивше СФРЈ. Разуме се да је све то било и те како присутно и на сјеничко-пештерској висоравни, као и у целој Рашкој области која је увек имала повезујућу улогу и значај. До Брионског пленума 1966. затим Амандмана на Устав из 1963. године, па и до Устава из 1974. године писало се са већим или мањим интензитетом доста афирмативно о оном што спаја људе и народе исламске и православне вероисповести, што је разумљиво и оправдано с обзиром на све околности у којима су и једни и други живели и радили кроз своју целокупну историју. После многих наших, али и пресудних туђих увертира у разбијању Југославије много више се писало и радило о ономе што раздваја и супротставља исти народ са различитим верско-конфесионалним опредељењима. Међутим, морају се уважавати порекло, језик, заједничке традиције као и неминовност заједничког живота па ма како се та држава звала и без обзира која владајућа друштвено-економска и политичка опција била тренутно актуелна.

Овом приликом биће речи само о великим народним саборима код муслимана на сјеничко-пештерској висоравни који се редовно одржавају на Петровдан 12. јула у селима Кладници (Понорца) и у Рези недалеко од града Сјенице. Наравно да се ове преисламске народне традиције на ограничавају само на поменути простор, али су у овом веома карактеристичне.

Подручје Кладнице обухвата осам насеља и баш на Петровдан се одржава највећи народни сабор на Понорцу, код месне канцеларије. Уочи сабора некадашњи мештани који су отишли трбухом за крухом у Сјеницу, Нови Пазар, Нову Варош, Пријепоље, Прибој, Београд, а највише у Сарајево, пристижу у кладничка села. Та-

да се на сваком кораку осећа неко свечано и празнично расположење. Цео крај од река Вапе и Увца бруји неким веселим гласовима и хитрим покретима као да је попијен неки еликсир. Сутрадан, тј. 12. јула искупи се на Понорцу маса народа која је за тај планински крај веома импозантна, јер увек буде 2.000 до 2.500 људи. По је више него што цело подручје Кладнице има становника. Свирају се народна кола. Народ се весели, игра, пева уз музику, добру капљицу и укусне мезетлуке, нарочито на ражњу печену јагњетину. Та два дана народ и аутомобили притисну Кладницу која се томе радује и ишчекује годину дана. Осим мештана и оних из "дијаспоре", дођу и људи из суседних села (Фијуљ, Бачи-

Село Кладница

ја, Дунисиће, Кањевина, Вапа, Тријербине, Раждагиња, Урсуне, Папиће, Сугубине, Боровиће, Јевик).

Истог дана и у селу Брези код Сјенице одржава се још масовнији народни сабор. И ту се свирају и играју традиционална народна кола. Занимљиво је да се највише свирају и играју народна кола девојачко, чачак, ужичко, моравац, сарајка, шота, македонка. Они који не играју или тренутно не играју поседају у шаторе или на ледину (мерају), једу, пију и веселе се. И у Брезу дође народ и из суседних па и оних далеких пештерских села, као што су Жабрен, Расно, Ђереке, Долиће, Угао, Камешница, Житниће, Дражевиће, Цетановиће, Баћица, Мелаје, Делимеђе, Дуга Пољана, Тузиње, Дујке, Тријербине, Раждагиња, Кијевце, Врсенице, Крће, Аливеровиће. На тим народним скуповима људи се забаве, провеселе и виде са својима који су отишли у свет. На тај дан се традиционално правило јело које се зове цицвара. То се јело прави од пшеничног брашна и масла (може и измеђај). Брашно и масло се дуго укувавају на тихој ватри стално се мешајући. Цицвара је веома укусно, али и прејако јело. Некада се то

јело спремамо само у изузетним приликама и за посебне госте, а понеко и сада за Петровдан.

У хришћанству је Петровдан посвећен апостолу Петру, а Српска православна црква га посвећује Светим апостолима Петру и Павлу, двојници Христових ученика чији је допринос ширењу хришћанства био веома велики. Апостол Петар је пре него што је упознао Исуса Христа био рибар коме је било име Симон и није имао никакво образовање. Због његове тврде вере у Исуса Христос га је назвао Петар што значи стена. Када је Христос био ухапшен и изведен пред суд те ноћи се апостол Петар три пута одрицао од Исуса, али се искрено покајао и постао неустраниви проповедник хришћанске вере без обзира на све могуће тешкоће и прогоне у Римској Империји. Римски цар Нерон наредио је да се апостол Петар разапне на крст 12. јула 67. године нове ере. Није желео да умре на исти начин као Исус Христ па је молио целате да га разапну са главом на доле што су му они услишили. Гроб апостола Петра налази се у римској базилици Светог Петра - у народу се верује, на основу вишевековног искуства, да Петровдану претходе велике врућине, чувене петровданске жеге. И ове године било је тако само што је на сам Петровдан било доста јако захлађење за овај део лета.

На сјеничко-пештерској висоравни на многим узвишењима уочи Петровдана чобани, а посебно деца и омладина пале лиле (бакље) и велике ватре. Уз ватре и лиле певале би се чобанске песме и обилазило око торова. Некада је то био највећи празник сточара у многим крајевима Србије и Балкана и Европе. Између кладничких насеља Сугубина, Јевика, Понорца, Папића постојало је право такмичење чије ће ватре бити веће и које ће дуже да горе. Слично се одиграло и на подручју Тријербина, Бара (Сјеничких), Жабрена, Баћице. Треба рећи да је све мање, скоро да је то постала реткост, магијских обележја и значења, а лиле и ватре углавном пале деца, јер им је то занимљиво, мада је и то све ређе. Прошле године на подручју Кладнице биле су запаљене само три ватре, а ове године било их је пет уочи Петровдана.

Последњих година било је покушаја да се ти велики народни сабори муслимана на Петровдан угасе, јер су то пропагандисти осуђивали као хиришћански празник који не доликује муслиманима. Међутим, ти покушаји до сада нису успели, јер је код муслимана у овом делу наше доминиране сувише јака традиција празновања Петровдана, али и неких других празника и народних обичаја.

Салих Селимовић

БУНТОВНЕ БАБИНЕ

Гр(игорије) Божовић: БУНТОВНЕ БАБИНЕ. - "Политика" (Београд), XXX/1933, бр. 8954, (15, 16, 17. и 18, април), стр. 12.

Кренули бејасмо за Бабине. Млади калуђер, манастирски настојатељ и учитељ хтели су да ми покажу још ову жупу у пљеваљском крају, гласиту и по својој прошлости и по људима. Јер Бабине по својем значају за Тронеђу долазе одмах после Бобова и Премђана.

Рано смо се обрели на Лиму. Водимо добре коње, пут је далек, косе и хрбати горе високо изнад реке, камо ћемо ударити, жустре наше путничко нестрпљење. По прорачуну само ћемо у седлу бити око дванаест часова. По висовима сунце запалило видик, а кроз кањон Лима, кривудава и стравичан, полагао танак слој негусте, сјасвим беле и прозачне магле. Па вам је још и свеже, а некако нас као стид да се машимо терђија и огрнемо кабанице. Као рачунамо да ћемо се ончас загрејати кад стегнемо коње уз косу. Но зелени Лим љут, дубок и брз. Разгледујемо и горе и доле, само брода нигде. А бацити се у његове лукаве валове на неопробаним коњима - више је но „влашко“ махнутање, како би рекао какав доброћудни муслим из којег кућерка с оне стране...

Према нама, преко реке, зарио се у песак полуразваљен чун са једним крњатком од весла и једном мотком. Вицемо из гласа лимскога лађара, који једино овде превози. Напокон прилази један старац, видимо добро, сасвим старац, који би требало пре да седи уз преклад но да ради ову работу. Кашљући креће своју „лађу“ пут нас, снажно се бори са матицом показујући да је и вештак и „стара кост“, али једва пристаје јер га вртлог испод једне стене где се једино и пристаје, одбија тако несташно, као да на свежем летњем јутру ваистину збија шалу са дубоком старошћу...

- А ће ти је син - каже му учитељ - но се ти стар замуцио?

- А добро у господе, подранио у Прибој и добро је учинио. Да и ја, старац, дођем до свитка дувана...

- Па чија је лађа?

- Била моја. Докле могао. Ко сад, у ове тешке године, мој син воли да динар спусти у свој тоболац, е тобоже ја много трошим на „проклетника“ (на дуван)...

Три пут је старац бродило реком, јер је чун могао да прими само по једнога коња и то да га добро држите за узду да не би лудо бућнуо у брзицу. Кад се тако срећно превезосмо, платисмо по

утврђеном реду неку ситницу и пружи смо бољу напојницу. Он загледа у новце, загледа, па их посебно гурну негде:

- Ово што је његово, даћу му, а ово што сте мени дали - не. Е биће старцу дувана и хвала!

Уједначеним напоном уз дугу косу, сносним путем кроз непрекидне шуме избисмо на голи Побујеник, од лима на 330 до на врх, близу 1500 метара надморске висине.

Са овога чудеснога помола пукоше нам пред очи Врбово с десна, безброј малих заселака иснад Сутјеске, као она гњезда од села по Малој Реци на Радици; Тоци, с лева, одакле једна непре-

да је близу Лим, недалеко Стари Влах. Јер као да овде није Санцак, онај са Тронеђе. Помислите на помолу да улазите у заселак. Ка заравни, малој и не може бити дивније за градско око кад лети посматра, лепо распоређена читава громада зграда, рећи ћете да је у најмању руку заселак, кад оно само једна домаћинска кућа са стајама и клетима, врљикама окружена и ограђена. У огради које дрво, шљива или јасен обично, а унаоколо борје, или гај изнад ограде као бокорје. Зграде све под клисом, а ограда свуда - око њива и ливада - само врљика. Стари Влах, не друго. Само по Невесињском Пољу овака

кидна удољина води право на Лим изнад Пријепоља и уз коју је некада ишао каравански пут за Пљевље и за овај крај, и напоследку Бабине, још врло далеко као у каквој измаглици, која је покривала видик и чинила га непрекидним. Бабине су готово на средини између Пљеваља, Чемерна, Побујеника, Лима и Јабукe. Једна на кршу висораван, нижа од околних планинских верига и просечном 1200 метара надморске висине. Жупа прилично равна, заокруљена, под крстатом гором, травних ливада и добре земље по окутњицама и родних година. Крчевина је то. Села готово и нема, но су за кућишта изабрана оделита места, на равни, обично у гају од борја или оморике. Старовлашка слика за сликом. Види се

су станишта, али бабинска - за око су најлепша што сам их видео у нашој земљи.

Зачетак Невесињске Пушке, вољу да она пукне, обим побуда и њихову ближу суштину наша историографија још није могла да одгонетне. Ни Србија, ни Црна Гора, ни Аустро-Угарска нису хтеле Херцеговачку Буну.

То је данас готово јасно. Али је хтео Српски Народ. Не само у Херцеговини, на Грахову и Чеву, но и у Васојевићима, по Санцаку, па трагове налазимо по свој Старој Србији, и они допиру до Велеса и Поречја, до Куманова и Кратова, одакле је, ухваћен у тој завери, бежао као учитељ покојни Архимандрит Методије Хиловановић са својим друговима, у Србију 1874. године. Дакле,

покрет за буну на оволиком пространству није могао бити без договарања, без некога ко је био у средишту оваке проповеди, без некога ко је овим свесно руководио и по извесном основу. Ето то баш наша историографија не објашњава, или ако покушава - врло слабо говори. Има ту нечега што још није обелодањено и што недостаје, а нарочито после мемоара војводе Гавра Вуковића, кад се зна још од живих људи да су Васојевићи узели били у херцеговачкој побуди много више учешћа но што и он и други то помињу.

Ова напомена учињена је да би била јаснија Бабинска Буна 1876. године, која би иначе била тешко објашњива. Уз Црну Гору и Херцеговину 1875, побунило се Премђане, Бобово и друге жупе по Тронеђи. Турска војска и колашинско-пљеваљска посебица (башибозлук) попалили су ове крајеве, поробили и разјурили. Било је природно да се друге жупе смире и ућуте. Међутим Бабине, без везе са Црном Гором, а у вези са Србијом, само дижу буну, стварају везу са Србијом, преносе оружје и воде борбу. Настављају оно што су Бобово и Премђане, разгромљени, напустили. Бабине су тада осетиле да је на њих ред. И дигосе устанак. На челу су му били прота Кувелић и вођ устанка, Милан Јањушевић. Са војском и посебицом су на Бабине, навалили Селмановићи и Хашимбеговићи из Пљеваља, аге Бошковићи и Колашинци. Борба је трајала четири дана. Милан Јањушевић је славно погинуо, водећи усташе на коњу, свечано одевен као прави војвода. Устанак је био угушен, прваци су пребегли у Србију, а удовица Миланова Иконија пренела своја три мала сина у Ужице. Значај ове буне је био у том да се Санџак није хтео да мири са судбином и да је оружје положио тек по миру Србије и Црне Горе са Турском.

У Бабинама су Плескоње и Ланговићи стариначка братства, док су други махом досељеници. По Србији има доста Бабинаца, какви су, на пример, Кубуровићи.

Пројездили смо кроз Бабине, видели нову школу, видели старије људе, разговарали, па се повратили у Шербетовац, где је жандармеријска станица и крчма. Једино уређено мало село у Бабинама: ту су некадањи турски мухаџири са Гацка, Невесиња и Босне; турска им је влада ту подигла лепе једнаке кућице у ред с обе стране пута, дала земљу, па су ту и остали. Још се носе гатачки, још им преко уста звони најлепши наш језик и рекоше ми да су добро.

А на сунчеву заходу, при повратку, уморни од дуга пута и лепих утисака, не потражисмо ни скелу ни лимскога лађара...

(иренејко из „Полиџике“, 1933.)

ГОДИШЊИЦЕ

ПЕСНИЧКО "НА ПОЛА ПУТА"

Пре десет година, тачније другог петка у мају 1994. одржана је прва песничка манифестација „На пола пута“ у Пријепољу. Њен идејни творац био је Стеван Сређевић Полимски, тада председник Књижевне заједнице Југославије. Повод је био рођендан наше велике песникиње Десанке Максимовић (16. мај), а разлози завичајно-културолошки. Већ у поодмаклим годинама и лошем здравственом стању, Полимски је хтео да свом крају (рођен у селу Виночка) „поклони“ једну песничку манифестацију, с обзиром да је и сам писао поезију. На самом почетку, као што обично бива, приликом организовања и одржавања манифестације било је великих окапања, све док је Скупштина општине Пријепоље није прихватила као своју. А то практично значи да је из општинског буџета издвајано онолико новца колико је било довољно да се подмире њени основни трошкови. Програмом су биле обухваћене све школе у пријепољској општини у којима су у просеку гостовала по два песника, с тим што су они уједно били и чланови жирија за избор најбољих песника-основаца и средњошколаца. На централној манифестацији у Дому револуције заједно су наступали одрасли песници и најбољи међу одабраним ученицима.

У протеклих девет манифестација „На пола пута“ учествовало је више од двестотине песника из свих крајева Србије, Црне Горе, Републике Српске, Хрватске и расејања. Избор учесника вршио се интерним конкурсом међу члановима Књижевне заједнице Југославије (700). Поред осталих, да примера ради наведемо имена неколико њих: Слободан Чуровић, Драгољуб Драшко Вулевић и Владо Влаховић, Подгорица; Милорад Калезић, Момир Петковић, Драган Жигић, Лазар Божовић, Мишо Лазар, Никола Рајаковић, Снежана Класовић-Ђорђевић, Београд; Предраг Опалић и Љубица Вуков Давчик, Суботица; Дара Радојевић, Бошко Ломовић и Љиљана Браловић, Горњи

Милановац; Малина Петковић, Миња Илијева и Јадранка Антић, Ниш; Каја Николић - Стојановић, Ражањ; Недељко Зеленовић, Братунац; Ђуро Милекић, Аранђеловац; Драгиша Мацгаљ, Мојковац; Зоран Раонић, Пљевља; Веселин Гајдашевић, Фекетић; Нена Радловић, Смедеревска Паланка; Љубисав Кнежевић, Бијело Поље; Јован Михаило, Кула; Добрила Ивановић и Силвана Јанковић и многи други чија имена не наводимо због дужине текста. Понекад су с њима гостовали и гости-песници као што су Љубивоје Ршумовић, Раша Попов, Душко Трифуновић и Бранислав Бојић Баника. На манифестацији су учествовали и чланови Књижевне заједнице из Пријепоља.

Манифестација „На пола пута“ подстакла је интересовање за лепу реч посебно међу ученицима. То се најбоље показало у Песничкој школи за младе литерарне таленте Србије у Београду. Из Пријепоља до сада су је похађали: Банко Цмиљановић, Белма Вељагић, Харис Јусовић и Злата Кријешторац из

Милутин Дедић, Светибор, цртеж

Пријепољске гимназије, затим Јована Пушица и Амел Хаџифејзовић из Основне школе „Владимир Перић Валтер“ чиме се Пријепоље може уврстити у расаднике младих талената чији дар ваља и даље неговати ради стицања стваралачког умећа писања.

Досадашњи резултати - друштвени, лични и остали - обавезују да 8. мај 2005. године у Пријепољу буде у знаку свечаног обележавања јубилеја манифестације „На пола пута“ и настављања традиције неговања лепе речи која нам је све потребнија.

Михаило Мића Вујанић

КРОЗ КЛИСУРЕ И ЖУПЕ ЗЕЛЕНОГА ЛИМА

"Септембра месеца 1929. године збио се догађај од великог значаја за унапређење здравствене културе на тремеђи Рашке области. Под руководством др Ђорђа Ђорђевића, професора београдског Медицинског факултета, на територији Пљеваља, Бијелог Поља и Пријепоља боравила је четрдесеточлана екипа лекара Централног хигијенског завода, професора универзитета и помоћног болничког особља. Осим прегледа, хируршких интервенција, прописивања и давања лекова, екипа је вршила и антрополошка мерења и сакупљања података релевантних за проучавање здравствених прилика становништва овога краја. У бројним предавањима за грађанство из свих области медицинске струке, као и на посебним курсевима, давана су разноврсна обавештења о најраспрострањенијим болестима и њиховом сузбијању. Све је то рађено бесплатно,

из чистог ентузијазма и несребичне жеље да се, и поред бројних и разноврсних тешкоћа са којима се екипа сусретала у раду, притекне у помоћ овом народу коме историја није била наклоњена. Посету екипе пратила је и ондашња престоничка штампа а и поједини чланови екипе о свом боравку и боравку екипе оставили су изузетно значајне записе. Овога пута издвајамо репортажу из пера др Милорада Драгића, лекара социјалне медицине Централног хигијенског завода и познатог здравственог просветитеља, објављену у Политици од 14. октобра 1929. године у којој он, с несумњивим књижевним даром, описује боравак екипе у Бијелом Пољу и њен долазак у Пријепоље. Репортажа плени сведочанствима из прве руке о укоренености немањићке традиције код професионално раздвојеног српског народа Средњег Полимља."

Пријепоље, септембра.

Прелазимо планине Доњег Колашина и Кричка. Висока област некадашње „политичке земљоузине“ - Санџака. Повлачи се пут од високих котлина до ниских и окомитих речних долина. Између Таре и Лима.

Увече смо на „Зеленој Води“ - на Лиму. У проширеној долини Лима смештено је Бијело Поље.

пет слично: чека нас наше старо становништво Санџака, наш народ: муслимани и православни. И они од Црне Горе: Васојевићи, Ускоци, Ровци, Дробњаци. Чекају стрпљиво на свој ред. Да чују савет и нађу утехе.

Пред починак

А увече сакупљају се групе. Пред ћепенцима, и хановима, на пољу. Испод привидно грубе копрене изобразаних чела појављује се тада мисаона и осетљива душа. Даје рачуна о прошлим догађајима, тумачи свет, његова зла и добра.

Од групе до групе иду казивања:

Одувек је крепак био овде народ. И плодан. Држи се колено. Али тешко ономе ко оскрнави част и светиње народне. А пуно је овде тих светих места... Било је некада ту, код самога Лима, један манастир. Око њега воћке: крушке, јабуке. Нестало је манастира давно: затрпан је. Али нико ни данас не сме да дирне или уништи воћку, коју је посадила рука светитеља. „Јеси ли виде оне чији род даве морије? Или који су памећу померили? То су потомци оних, који нису поштовали ове светиње!“

Лим - колевка наших славних почетака! Знао би много да исприча о тој слави... И о честитости наше чељади. Ето ту, више Бијелог Поља, код црквине у Затону, одржавао се народни сабор. На сабору било и четрдесет не-

ста. Навале на сабор Турци. И све ове невесте, баш све до једне, договорно скоче у Лим. Само да очувају светлост свог образа...

Док стари спомињу дане прошлости, у пољу код цркве св. Николе, поред Лима, седе девојке и момци. Наложили ватру. Септембарска је ноћ. Комишају кукуруз. Меланхолијом наших планинки певају песму о младом чобанчету. Напустило је чобанче своје стадо, три дана ништа не једе. И жали се:

*Ја узмем фрулу тје свирам,
Па моју грађу дозивам:
Сва ђора јечи од фруле,
Моја ме грађа не чује!*

Емин-ага из Бијелог Поља исте вечери одазва ме. Да ми каже да су се и бјелополске муслиманске девојке окупиле исте вечери. Не на мобу и комишање. Већ да певају једној невести, коју ће те вечери да „окнију“. Јер сутра се удаје. Црвеном к'ном боје јој прсте и дланове. А певају јој при том песму, скоро обредну.

*Емин-ага тшумачи ми речи:
Ушли бујили у ђрад удареше,
Млагој Файи к'ну поставише:
Нохас к'на и ал асјурија
(црвена марама)
Сјушпа дувак и млад ђувеђија.*

Задужбина

„Чија је то црква? Све је то Немањићко, молим те“ - чисто се љути чича Арсеније Бјелопољац због овог излишног питања. „Све је то Немањићско. Све те развалине и црквине што их видиш! И црква у Никољцу, и црква Св. Петра у Бијелом Пољу“.

А и у истини пуно их је - тих црквина и манастиришта. Дуж целога Лима. Неке су још очуване.

Ушао сам у цркву Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу. Стара је то задужбина. Подигао ју је брат Немањин Мирослав. Подигао ју је у славу православаља и књиге.

Чудну судбу преживела је та задужбина Мирослава, Завидиног сина. Када се променило царство престала је да поје. У њој је доцније смештено турско оружје и цебана. А затим је претворена у памију: једно је кубе порушено а на друго стављен полумесец.

Стари тврде да памте кад је оборен други торањ и наслоњена ћерамида. Кажу била је пуна слика светаца и Немањића. Споља и изнутра. Као што је данас црква у Никољцу за коју кажу да „без Дечана нема је окићеније“.

Већ је умро стари мајстор Марко, који је морао белим малтером да премаже све те светитељске ликове. Све је он то премазао. Само није смео св. Арханђела на кубету. Јер је то била његова слава. Замолио је једног Турчина да то учини.

А када је пало овде падишахово царство Мирослављева црква опет је пропојала староставну песму. Скинут је обазриво малтер - уколико се то могло. Испод малтера појавиле се фреске и плоча ктитора. На тој плочи пише: „У име (оца) и сина и св. Духа син Завидин именован раб божји Степан Мирослав, књез Захумски, сазидах цркву Св. Апостола Петра...“

У једној црквеној ћелији дуго и дуго писао је „грешни Григорије ђак“. Цртао и златом „заспавио“ једно дивно јевађеље. Тако је постало „Мирослављево Јеванђеље“. Најстарији и најславнији споменик писане наше литературе.

Дух Немањића

Много оваквих задужбина лежи у рушевинама. Леже опустеле али незаборављене...

Спустило се вече уочи Мале Госпође. Из замрачених планина, са обадве стране Лима, крећу се велике групе: људи, жене и деца. Пешице и на коњима. Прелазе Бијело Поље и газе Лим према Расову. Од свуда се крећу ка једном месту. На два сата хода од Бијелог Поља улива се Бистрица у Лим. Ту се налази једна српска скривена зараван. Народ је зове Вољавац. И цео овај чудни ноћни народни поход упућен је Вољавцу.

На Вољавац пристижу поклоници малогоспојинске ноћи. А то је велики народ: има их од Пљеваља, Сјенице и Берана. Пристижу и пале ватре. Вољавац је већ обасјан светлошћу ових мистичних ломача. Почиње ноћни сабор.

На пламену запаљених ломача видим цео Вољавац. На њему неке развалине. То је црквица, којој се приређује овај ноћни сабор.

Не може се више ни познати облик некадање цркве. Тако је разрушена. Али се више не руши. Код ватре причају: покушали неки Турци да је руше. Али руке им се одмах окамене. И узму им се очи!

Жене ваде из груди восак, тамњан, везене убресе. Остављају их на место некадањег олтара. И шапућу молитву. У овим моментима силно се осети, да нека дубока духовна снага нагони ове људе да у поноћи пале воштаницу на овом опустелом месту. Снага духа Немањића?

На западној страни црквине очуван је један зид. И на њему, према светлости воштанице, виде се два дивна побожна лика - две фреске. Не потпуно очуване, са ископаним очима. Али ипак осети се сва њихова дубока лепота. Један лик светитељски. Као лик св. Саве. Други краљевски. Са погнутом главом и карактеристичном бисерном круном наших првих краљева.

Приносим воштаницу ближе, дуго и дуго посматрам оба ова лика. И питам. која је уметничка душа и рука оставила ове две фреске на зиду, изложеном данас непогоди, киши, снегу? И да ли ће их ко обићи и сачувати да и ови последњи остаци, ова два лика, не пропадну за вечита времена?...

Приближује се поноћ. Народ је запосео Вољавац. Између запаљених ломача почињу да се таласају многобројна мала кола. Свирају свирале. Удара и гоч. Само Црногорци и Црногорке играју без музике и без песме. То је „црногорска игра“.

Код оних кола стоје „планинке“: четири до пет девојака. Док коло игра планинке загрљене певају:

*Ветро небо, е ђомало ђлаво,
На ливади лјејо коло иџра,
На ливади коло ђевојака,
из облака вила ђрођовара:
„Блаџо барашу који сеју има“.*

Целу ову мистичну ноћ слушам песму, свиралу, гоч. Поново прилазим развалинама старе цркве. Око њених зидова побожно и тихо стоје групе људи и жена. Држе у руци мале жуте воштанице. Припале их и остављају да сагоре на камену развалине. Цела црквица трепери од светлости ових малих воштаница. Дуго и немо посматрам потамнеле остатке једне светиње.

Пред зору престале су свирале, песме и игра. Цео народ слегао се пред црквину. Свештеник чита службу Божију. Тишина је. Само се кроз тишину чује нарицање жена.

Жене су стале око црквених зидина. Свака је ставила предасе по један белег свога покојника: капу, мараму, кошуљу. И гласно тужи...

Сећања...

Сутра дан. У планини, високо изнад клисуре Лима. Посматрам из даљине цркву Вољавца. У души још је свеж утисак оне мистичне ноћи. И оне светитељске и краљевске фреске. Пролазим кроз брђанска села наших муслимана. Зефир Ровчанин изнео младе орахе и нуди. Показује доле ка Лиму, где леже развалине манастира Давидовице. Зна да су била три брата, Мили, Давид и Милош. Сваки од њих подигао по један манастир. Тако су, каже, постали манастири, Мили, Давидовица и Милешева.

А кад се сасвим раскрави душа Зећира Ровчанина из лимског Завинограђа, видим да он још нешто зна. Жива су му сећања и традиција. Зна за своје прадедове. Била су два брата, црногорци од Роваца. Па се „истурчила“ Као и суседне муслиманске Козице, који воде порекло од православних Цупара. Пре три паса Ровчани имали своју домаћу славу. Лучин дан. И дан дањи о св. Луки не би се за бога нико прихватио икаквог посла. Покупе се по кућама, чaste се и певају.

Свежа је традиција брђанских муслимана овога краја Полимља. Поштују и светкују дан св. Илије. „Сваки се радује Ђурђеву дану“. Увече, уочи Ђурђев-дана, и данас одлазе девојке по „омају“ код воденице. Да накупе воду и да се њоме умију.

Једна муслиманска девојка опрала хаљине на Благо Марију. Заспала код воде и „убило је време“ (гром). Данас нико не би смео да помисли да ради на дан Благе Марије.

Доцније сам чуо, да једна мајка ових планина има четири сина: Луку, Рада, Радула и Алила. Један њен син, Алил, муслиманске је вере. Остали су, као и мајка, православни. Лепо се слажу.

Уским стазама

Једва се пробија стрма и уска стаза. Иде низ Лим. Везује Бијело Поље и Пријепоље. Пробија се кроз планине и изнад клисура Лима. Док се не спусти у Велику Жупу. То је каравански пут. Срећемо караване: носе робу од Прибоја за Бијело Поље. Па и ови каравани, невероватно спретно удешени, тешко се пробијају. Пуно је и опасних места.

Није давно било када је путник стрепео, провлачећи се овим стазама. Пролазимо места покрај пута, где су се некада скривале харамије. Страх је обузимао од њихова зулума. Вођа нам показује та страшна места између Кања и Бродарева.

Харао је и убијао ту још у турско доба чувени разбојник Хавди Боко Каљић. Убијао је пуних четрдесет година. Данас мештани показују једно место на овоме путу, на коме је Хавди Боко дрско стављао свој фес. Док и њему није пукло срце. Од жалости: кад му је седми син од пушке погинуо.

Хавди Боко, качаци, одметници! Све то данас припада прошлости. Слободно данас ходамо овим стазама. Већ нас и ноћ хвата. Баш између Кања и Бродарева.

У том моменту пева једна мала муслиманска чобанка. И из ове песме дознајемо да још овде има несигурности. Али несигурности која се прижељкује и прија:

Кад ме волиш, што ме не украдеш!

И даље сама наставља лирски дијалог:

*Укро бих те, но те чува стџажа -
Боџ ће дајти стџажа ће засџајти,
А ти дођи, можеш ме украсџи!*

Иначе јамчимо: потпуна сигурност и безбедност по овим уским стазама.

Спуштају се планинске стазе у питому, плодну велику Жупу. Па ипак свуда, целога пута, осећам неку питомену ове земље Немањића. Осећам богатство и културу која ће овде планути.

Само нека се што пре прошире оне уске стазе. И нека се пребаце преко Лима железне конструкције.

То захтева интерес наше нације и државе.

Милораг Драгић

КРСНА СЛАВА У УЊЕВИМА

Са славом у Уњевима не могу ништа да поредим. Ту чар немају ни клис, ни гуца, ни жмурка, ни летње купање на Увцу. Али да би вам слава слатка била морате да имате бабу, без бабе ништа.

Те зиме у нашем селу на планини је снега било до миле воље. Са тим божјим даром, који је стварно долазио с неба, зимски распуст има смисла и пружа права задовољства свима нама који смо бацили књиге у запећак и свом снагом се трудили, да за тих двадесетак дана заборавимо све оно што смо у првом полугодшту научили. Понекад нас неко непријатно подсети да би требало да напишемо оне домаће задатке што је учитељица задала и да нешто прочитамо, али ми све то одлажем, до зад-њег дана; има времена, стићићемо, научићемо. Зашто да то радимо данас кад можемо и сутра.

Направили смо клизалиште низ једну стрмину покрај кућа. Опремили се сличугама од буковог дрвета које нам је у својој чувеној радионици обликовао Чико, познати мајстор за израду преслица, дрвених точкова, трупина, гобела и јармова. Направио нам је он и санке различитих величина, једноставне, али брзе. Повезао нам двоје малих санки неком даском и направио боб. На том бобу поседа нас по неколико и јуримо низ брдо. Сви смо се отимали око управљача боба. На тог шофера је падала велика одговорност да води боб тачно по стази. При великој брзини ако мало волан окрене у страну, боб би се превртао и ми би са оне даске летели као катапултирани по неколико метара и главачки се забијали у снег. Одмах би таквог возача смењивали и бирали другог. Понекад би покрај стазе стајала моја баба и крстила се кад би пројурили поред ње, јер је то њој изгледало брзо и опасно, па је стално нешто шапутала себи у браду и молила Бога да нас спаси, саклони и сачува од те вратоломије, а када бисмо поспали покрај стазе није веровала да ћемо устати и да смо читави. Ми бисмо се подизали и поново уз брдо као да се није ништа десило. После тих секирација баба би се повлачила у кућу да се мало сабере и смири, да наговори неког да изађе да нас спапсава. Нико није делио њену забринутост и нас је само глад или мрки мрак угноио у куће.

У том зимском рају баба ме изненади неочекиваним предлогом, да одемо у суседно село на славу. Ту се ништа није могло учинити, поздравих се са друштвом и

одох. Пешице је ваљало ићи око два сата, углавном уском пртином, преко брда, покрај река, па преко реке. Нормално, на пут смо кренули после детаљних припрема, као да се спремамо у експедицију на Северни пол. Ништа није смело да се препусти случају, на сваку појединост смо се враћали по неколико пута, да се нешто не прескочи и не заборави. И тако у неко доба дана кренусмо ушущкани, утегнути, спремни за највећа зимска изненађења. Баба напред елегантним дугим корацима, попут пантера, мало погнута напред, са обавезним штапом, ја за њом. Ван снега ми вири само глава добро умотана јакуљом коју је баба исплела лично за мене. Једна баба и један унук од десет година у снежној пустињи, корачају пртином у сред дана, под ведрим небом и зимским сунцем. Из даљине изгледамо као две црне фигурице које се лагано крећу белином. Око нас простране голети, права снежна пустиња. Ретки уснули шумарци повили се под својом белом одећом, као да су ту баш зато да ми видимо како је зима лепа и чиста. Сунце сија и помало греје, небо плаво као да га је неко умио и очистио од облака и сваке друге сенке. Снег се пресијава и сребри и би све лепо и угодно док не дођосмо у ситуацију да морамо преко реке Увца. Већу реку ја нисам видео у свом дугом животу; широка преко два метра, а дубока око десет сантиметара, а понегде и читавих двадесет, уз то окована снегом и ледом, а вода бистра и прозирна нешто шапуће леду око себе. Све је то лепо, али је врло непријатно ако ту реку мораш прећи по уском мосту. Е то је већ била озбиљна препрека, јер тај мост и није био мост, него права козја ћуприја на којој су се вероватно некада сударила она два чувена јарца. Уска је, а држача са стране нема. Мостић је чврст, високо подигнут над водом, а није раван, него као неки преврнути лук. У основи је имао металну конструкцију од немачких камиона који су у рату ту страдали, а по тој лучној конструкцији дрвене облице, попречно и климаво постављене, две има, па две нема. Цела уска површина је клизава, прекривена ледом и снегом тек толико да неко сломи врат, да мора обавезно да се оклизне и падне на камење, лед или у воду која се пуши као да је врућа. Ту смо се први пут озбиљно замислили у нашем смелом подухвату. Оустајање не долази у обзир. После краћег саветовања и осматрања свих релевантних околности донесмо једногласну одлуку да прекоу савладамо четвороношке, а бога-

ми и пузећи, ако то од нас буде страх захтевао. Било је страшно, до пола моста се пењемо уз лук, а од пола низ лук, оном косином, низ ону клизавицу лука, са главом надоле. Много нам је снаге и храбрости требало да то поднесемо, али зато кад успешно пребродисмо тешку препреку, нико срећнији од нас. Брзо доведосмо одећу у ред, препаковасмо се и кренусмо даље. Како ли је било смешно оно форсирање реке некоме ко је гледао са стране. Тек што су нас та узбуђења мимоишла, кад оно на стотинак метара одатле, необична воденица, као да ју је направио чаробњак из Оза, саградио и оставио да јој се пролазници диве и да их мами у опасне клопке и буцаке. Бије из бадња вода, точак се силовито окреће, пршти на све стране, брзо се леде капи и зидају испод воденице кристалне куле и бедеме. Никад тако нешто нисам видео, чуда и лепоте не можеш да се нагледаш. Нисмо се јављали воде-ничару, јер док би се баба и он испоздрављали и препричали све оно што се догодило у задњих неколико година, пао би мрак.

Чека нас успон уз неку странчину и то савладамо уз доста отхукивања и освртања, а при самом врху, одмах иза брдашцета, пет-шест кућа висе над неком провалијом. Све је сабијено на малом простору и човек се у чуду пита, коме је и зашто пало на памет да се баш ту насели. Куће, штале, амбари и други пратећи објекти, начичкани једно уз друго као саће меда, утегнуте и исподкочиване саламе и сена, да се не отисну низ страну. Ни од куда се те куће не виде, ни с пута, ни из другог села, као да су се некада од некога добро крили и сакрили. Све ми је ново и необично. Код нас у селу простора колико хоћеш, а овде, види ти њих, збили се једни уз друге као у мравињаку, вероватно да би им било топлије на овом ћупику.

Тек што сам та прва изненађења некако пребродило, кад нас предстража угледа и наста дочек важних гостију. Рођена бабина сестра излете прва. Које су ту лепе и дирљиве речи пале, то се описати не може. Како су нам се само обрадовали, па ми нисмо дошли из комшилука, него са даљине, чак из другог села, још по оволиком снегу. Те приче, тих лепих речи и осмеха, те искрене радости, не би до тада у мом животу. Ја први пут осетих да је некоме баш стало до мене, да сам и ја нека важност. И данас ми је у души мило и око срца топло кад се сетим тог дочека.

У кући у којој сам се родио, била је само једна велика соба од брвана и кућа са огњиштем, све од дрвене грађе, а овде свака кућа има по неколико собица и то зиданих и окречених. Нисам до тада знао да има и таквих кућа, мислио сам да су све куће на свету од брвана.

Свуда топло, свуда жагор расположених људи, не зна се ко је љубазнији, ко веселији, а ко руменији. Чудим се кад ли је и како овај свет доспео овамо у ово гнездо задовољства.

Следеће чудо су чиниле славске ђако-нија. Уз воду служе шећер и ратлук, па бирај; а тек пршута и дебела, бела и мирисна сланина, непоновљивог укуса; уштипци, сир, кајмак, паприке, чорбе и кувана овчетина. Свуда и све мирише на задовољство, обиље, доколицу и безбрижност. Пуне куће, штале и амбари. Помислих, овде глади нема.

Навече, пре него што ћу да заспим, мало ме ледну, поред свог задовољстава које ту и тада би, како ћемо прећи ону проклету ћуприју, али се сетих бабе, која се овде разбашкарила и не намерава да крене кући док снег не окопни, и би ми лакше те заспах.

Славољуб Васојевић

НАУЧНИ СКУП "ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК И РАШКА ОБЛАСТ"

НОВО СВЕТЛО У ПРОУЧАВАЊУ УСТАНАКА

Уочи Видовдана, 26 и 27. јуна 2004. године, у Новој Вароши, у организацији Милешевског културног клуба „Свети Сава“ из Пријепоља, одржан је Научни скуп „Први српски устанак и Рашка област“. Скуп је окупио афирмиране научнике из Србије и Црне Горе међу којима и четири академика: Зорана Лакића, Владимира Стојанчевића, Петра Влаховића и Миомира Дашића.

Милешевски културни клуб „Свети Сава“ из Пријепоља на најбољи могући начин обележио је 100 година од оснивања Првог српског црквено - певачког друштва „Свети Сава“ у Пријепољу и 200 година од Првог српског устанка и обнове савре-

мене српске државе, организовањем Научног скупа „Први српски устанак и Рашка област“, рекао је о скупу академик Петар Влаховић. -У раду скупа учествовала су четири академика, више врских историчара и истраживача усменог народног стваралаштва и културноисторијског наслеђа. Скуп је разматрао разноврсну проблематику кроз неколико тематских целина. Пошло се од општих проблема и указивања на развој сељачке буне и њеног ширења и прерастања у социјалну и друштвену револуцију. Врсни историчари дали су свој прилог устанку и његовом ширењу у Рашкој области, објаснили су узроке и последице развоја устанка на овим просторима. Посебно је истакнута улога ширења устанка у Црној Гори, Херцеговини и Босни. Проблем за себе представљало је проучавање усменог народног стваралаштва и одраз Првог српског устанка у њему. Изузетну пажњу изазвала су проучавања материјалних сведочанстава о Првом српском устанку, што до сада није био случај у проучавању ове проблематике. Реч је о остацима шанчева, о задужбинама, архитектури, световног и духовног карактера ... Општа оцена свих учесника у дискусији је да је овим скупом унето неколико новина у обради проблематике о Првом српском устанку што је веома значајно за развој наше савремене историографије.

У сваком случају Скуп је унео ново светло у анализи узрока и последица Првог српског устанка на просторима Рашке области и увео у научно разматрање нека питања и проблеме о којима до сада није било речи. Уосталом то ће најбоље потврдити зборник радова са скупа у ком ће бити објављени резултати проучавања појединих питања, оценио је Научни скуп академик Петар Влаховић.

Поред задовољста садржајем Научног скупа, учесници су понели и добре утиске о традиционалном гостопримству људи овог краја које је захваљујући подршци Шумског газдинства из Пријепоља манифестовано у Воденој Пољани на Златару.

М. Р. Ц.

М. М.

ПРОМОЦИЈА 14. БРОЈА „САВИНДАНА“

У ЗНАКУ ТРИ ДАТУМА

Умалој сали Дома револуције 26. јануара 2004. представљен је 14. број ревије „Савиндан“ посвећен обележавању три датума: Савиндану, 200. годишњици Првог српског устанка и 100. годишњици од оснивања Друштва „Свети Сава“ у Пријепољу. На 52 стране ревије, и у посебном додатку од 12 страна посвећеном Првом српском устанку, објављени су бројни прилози од универзалног до локалног значаја. Четрнаести „Савиндан“ је промовисао Живојин Андрић, директор Центра за митолошке студије Србије из Раче.

„Савиндан“ је, нема сумње, издавачким заветом укоренен у прошлости, али је као повесничар својим текстовима, фотоприлозима и илустрацијама истакнутих историчара, теоретичара, археолога, историчара уметности и локалних хроничара окренут садашњем и сагледавању надалазећег времена. Круцијално опредељење уредништва је српска духовна обнова и садржајима на ту тему су одређени ударни простори као што је „Великан земаљски духа небеског“ Витомира Теофиловића пригодно посвећен Светом Сави, а заснован на промишљањима над награфеним текстом Милоша Црњанског из 1934. године. Посебно велики број

текстова и у овом броју „Савиндана“ је посвећен истраживању прошлости и споменичких вредности Рашке области. „Савиндан“ и овогодишњим бројем исказује већ доказани ниво и концептуалну чврстину што га препоручује широкој читалачкој публици, рекао је, између осталог, промотер Андрић.

Делове појединих текстова из 14. броја на промоцији су читале Тијана Шуљагић и Марија Цмиљанић, ученице Пријепољске гимназије.

МКК „Свети Сава“ је по трећи пут наградио најбољег ученика пријепољских средњих школа. Добитник овогодишњег признања је Селма Јусовић, ученица трећег разреда Пријепољске гимназије

У знак захвалности за допринос „Савиндану“ и исказаном пријатељству према Клубу, МКК „Свети Сава“ је Захвалницу доделио Милутину Дедићу, сликару из Београда који је и овога пута својим цртежима (и текстовима) оплеменио ревију. Председник Клуба Зоран Малешкић захвалио се свим ауторима текстова и приложницима који су омогућили штампање „Савиндана“, посебно Министарству вера Републике Србије и министру проф. др Војиславу Миловановићу.